

TERCER CONGRÉS
CATALANISTA
2008-2009

ÀMBIT DE POLÍTICA

CATALUNYA ESTAT

5.6 Guanyes de l'estatalitat, pèrdues de la dependència

Autor: Sr. Carles Boix

Professor de Política i Afers Públics, Universitat de Princeton

SOBIRANIA POLÍTICA I MENTALITAT COL·LECTIVA A CATALUNYA

La manca de sobirania política de Catalunya i la permanent situació de minoria del nostre país al si de l'Estat espanyol han tingut un efecte extraordinari sobre la mentalitat col·lectiva dels catalans. L'individualisme català, l'intens conreu de la vida privada a Catalunya (en totes les seves varietats, des de l'estoïcisme de l'excursionista fins al tant se me'n fotisme de l'humorista), la bipolaritat de seny i rauxa, i la temptació de l'exili orsià no són trets eters i inalterables de la cultura catalana sinó respostes molt particulars que hem desenvolupat en reacció a l'entorn polític desfavorable al que estem sotmesos. Només un procés cap a una completa sobirania política alliberarà els catalans de totes les patologies mentals que aquests han covats secularment.

La mentalitat col·lectiva catalana: la seva generació

L'ensulsiada de la guerra i la dictadura franquista van generar, durant la primera fase de la nostra postguerra, un cos ampli i divers de reflexions sobre el caràcter dels catalans: *Les formes de vida catalana* de Josep Ferrater i Mora (1944), *L'esperit de Catalunya* de Josep

Trueta (1953), *Meditació catalana* de Carles Cardó (1953), *Meditacions en el desert* d'Agustí Calvet i, sobretot, *Notícia de Catalunya* de Josep Vicens Vives (1954).¹

Totes aquelles obres, fetes en un to completament diferent al del romanticisme historicista del dinou o al de les reflexions expansives de l'orsianisme de primera època, coincidiren, en primer lloc, a identificar una certa "psicologia col·lectiva" catalana, és a dir, un mínim comú denominador de les actituds, creences i comportaments dels catalans. En segon lloc, imputaren aquesta psicologia o mentalitat catalana al resultat de processos històrics de llarga durada, és a dir, a un conjunt d'experiències històriques que haurien pastat el tarannà dels catalans i que s'haurien transmès generacionalment, en processos de socialització en el marc familiar i de les institucions socials de referència (Església, gremis, sindicats, vida associativa en general).

I, finalment, atribuïren a aquesta mentalitat una bona part de les respostes que els catalans desenvoluparen davants dels reptes, econòmics i polítics, dels darrers segles.

La llista dels atributs dels catalans que aquells autors van identificar és ben coneguda. N'enumero ara els més importants: la capacitat i voluntat de treball, lligats al cultiu de la vida privada; l'individualisme, realitzat en un ampli ventall de possibilitats, des de l'anarquisme a la incapacitat d'endegar projectes col·lectius o empresarials de gruix; la prudència o seny; i la rauxa o rebentisme.

Trajectòria i crisi intel·lectual i el concepte de mentalitat col·lectiva

El concepte de 'mentalitat col·lectiva' ha experimentat una trajectòria contradictòria des de la seva concepció i elaboració els primers anys de la postguerra. El seu impacte ha estat extraordinari en l'àmbit mediàtic i entre el públic més general. Els nostres publicistes (fins i tot aquells que, en nom d'una certa modernitat, rebutgen que es pugui parlar d'una mena d'esperit nacional o "volkgeist") no se sostreuen mai al llistat de les "virtuts" i "malalties" que va descriure Vicens Vives ara fa més de mig segle per descriure la política catalana (tant cara endins – en les relacions dins l'elit catalana - com cara enfora – en l'envit secular amb Espanya) o per construir un diagnòstic sobre l'economia catalana. Així, diuen, seny i rauxa són els dos pols eternals del nostre tarannà col·lectiu, el "yin" i el "yang" del país.

---

¹ Cal afegir a aquesta llista el llibre, menys conegut, de Rodolf Llorens i Jordana, *Com han estat i com són els catalans*, Caracas, Venezuela, 1968.

O, per exemple, emfatitzen, el treball és alhora clau de volta de les nostres possibilitats i sublimació dels nostres fracassos institucionals. Per descomptat, els nostres polítics actuen, en les seves declaracions i apostes estratègiques, com a caixa de ressonància d'aquestes reflexions. I els opinants i elits espanyoles no han trigat gaire a fer-ne ús, d'una manera sovint gruixuda i sempre interessada, per a psicoanalitzar-nos i alhora configurar el marc de les possibilitats de negociació (sempre a la baixa) amb nosaltres.

L'èxit social que ha tingut la idea d'un cert tarannà col·lectiu català contrasta amb la forta contestació que ha rebut en el món acadèmic – sobretot a partir de la dècada dels seixantes. La crítica s'ha produït en una doble direcció.

Una resposta, radical, nega taxativament l'existència d'una mentalitat col·lectiva catalana – simplement perquè nega la mera possibilitat que es pugui parlar de cultures nacionals (ja sigui nordamericana, francesa o belga) en general. Les arrels intel·lectuals d'aquesta posició són extenses i profundes i no pertoca ara considerar-les amb cap detall.² (Potser la justificació de més pes és la que postulen els anomenats constructivistes més extrems: aquells que interpreten assaigs com el de Vicens Vives com els generadors o constructors d'una psicologia inexistent a priori però que pren consciència com a tal en la mesura en què l'assaig en qüestió és acceptat entre el públic lector i en conforma la imaginació.) Una posició, moderada, reconeix la possibilitat d'identificar trets particulars a la comunitat catalana, però tendeix a negar-ne tot valor causal. Per exemple, en comptes de referir-se a la cultura de treball dels catalans, explica l'èxit relatiu de l'economia catalana com a resultat de la posició geogràfica del país, o d'un procés purament endogen d'acumulació de factors o fins i tot de la captura de la política aranzelària de l'Estat. O, de manera semblant, reinterpreta el catalanisme polític com a mera estratègia de la burgesia 'regional' per a construir un front polític a Madrid al servei dels seus interessos estrictament materials.

Conservar, reformulat, el concepte de mentalitat col·lectiva

Malgrat les crítiques, extremes o moderades, que el concepte de mentalitat col·lectiva ha rebut (i que han probablement contribuït a la desorientació que pateix el país), sembla

---

² Per aproximar-se als termes del debat, n'hi ha prou, però, amb considerar el llibre de Samuel Huntington, *Who Are We?* (Nova York, 2004) i les respostes, airades, que va rebre.

diffícil negar la seva existència i la seva vàlua com a eina analítica per entendre'ns a nosaltres mateixos per tres raons.

En primer lloc, perquè la noció de mentalitat col·lectiva, un cop posada al dia, continua essent una eina analítica important en la producció científica actual.

La història econòmica i l'economia política més avançades, de la mà, per exemple, de Douglass North i Robert Putnam, han recuperat el concepte de 'cultura' i d'actituds i valors col·lectius per explicar processos de creixement econòmic i nivells de qualitat en els governs democràtics arreu del món.³

En segon lloc, i en sintonia amb la recuperació acadèmica del concepte de cultura i comportaments col·lectius, perquè sense fer referència al conjunt d'actituds i valors compartits del país es fa difícil explicar parts importants de l'excepcionalitat catalana dels darrers segles – per exemple, el 'timing' de la revolució industrial (anterior a la resta de la Península), una certa densitat en el teixit associatiu del país o les bases i èxit del renaixement nacional del dinou.

Finalment, perquè els catalans presentem encara una psicologia col·lectiva particular en certs àmbits d'actuació. Per nombrosos motius (el creixement econòmic de la resta de la Península, el desenvolupament de l'estat de benestar), les diferències (respecte a Espanya) s'han fet més dèbils en la dimensió econòmica o productiva: tothom ha passat a celebrar l'equilibri entre lleure i treball que, sembla, caracteritza el viure mediterrani; de la mateixa manera, tothom participa d'un discurs col·lectiu que gira al voltant del valor fonamental de la solidaritat (com passa a la majoria dels països europeus, d'altra banda). Tanmateix, la mentalitat catalana mostra una marcada continuïtat en l'àmbit polític, és a dir, en el tipus d'actituds i reaccions que genera la "posició" de Catalunya dins d'Espanya. Aquestes actituds, que, com intentaré emfatitzar, van més enllà de l'aspecte estrictament reivindicatiu, inclouen els mecanismes, fortament interioritzats, que els catalans han desenvolupat respecte a l'Estat i entre si mateixos per adaptar-se en un context mancat de sobirania real.

---

³ Vegeu, com a botons de mostra, Robert Putnam, *Making Democracy Work* (Princeton University Press, 1993), Douglass C. North, *Institutions, Institutional Change and Economic Performance* (Cambridge University Press, 1990), Gregory Clark, *A Farewell to Alms: A Brief Economic History of the World* (Princeton University Press, 2007).

Sostenir i utilitzar el concepte d'una certa psicologia o mentalitat col·lectiva catalana només és possible, en tot cas, si actualitzem les seves bases, és a dir, si investiguem, amb un utilatge conceptual més modern, les estructures, històriques, de les que sorgeix i que la continuen alimentant.

En les anàlisis publicades ara fa més de mig segle, la mentalitat catalana va quedar definida com una part de l'essència catalana, com una estructura inamovible (pràcticament immanent), transmesa, amb lleugeríssimes modificacions, de pares a fills. La mentalitat nacional era, en aquelles interpretacions, un entrellat de valors fortament internalitzats, una part consubstancial, gairebé inalterable de l'ésser català.⁴ Els catalans estaven abocats, per raó de la manera de ser que els caracteritzava, a comportar-se d'una forma peculiar, a caminar ineluctablement per les roderes traçades per segles d'història col·lectiva (interna i, sobretot, externa). D'acord a aquesta visió essencialista de nosaltres mateixos, la mentalitat col·lectiva catalana explica eternament les accions i els resultats col·lectius catalans.

Si volem entendre'ns a nosaltres mateixos, cal capgirar aquesta visió de la mentalitat col·lectiva catalana. Les actituds dels catalans no són el resultat de certes predisposicions genètiques o l'acumulació indefectible de certs valors socials que ens fan ser com som en una continuïtat difícil (potser impossible) de desfer. La nostra mentalitat col·lectiva no és altra cosa que la suma d'un conjunt d'actituds construïdes en resposta al context institucional i polític, desfavorable, on el país ha hagut de jugar durant tants anys. Són les estructures en les que vivim, amb el seu peculiaríssim sistema d'incentius, el que explica com actuem. Són els reptes als que hem estat exposats des de fa centenars d'anys, els que han determinat les nostres respostes i de fet totes les xacres de la mentalitat política catalana. És la posició de Catalunya a Espanya en conjunció amb les aspiracions dels catalans el què, en definitiva, ha

---

⁴ De fet aquesta aproximació conceptual va portar les obres a què faig referència a caure en inconsistències notables. Per exemple, Vicens i Vives construeix, tot i ser el menys essencialista de tots els autors, un tarannà català fixa en el temps (al voltant de les dimensions de treball, pactisme, incapacitat de governar, i els pols oposats de seny i rauxa) i alhora conclou la seva *Notícia de Catalunya* assegurant que “el primer ressort de la psicologia no és la raó, com ens els francesos; la metafísica, com en els alemanys; l'empirisme, com en els anglesos; la intel·ligència, com en els italians; o la mística, com en els castellans” sinó una cosa tan etèria com “la voluntat d'ésser”. És del tot implausible creure que els altres pobles europeus no comparteixen amb els catalans una “voluntat d'ésser” ells mateixos.

determinat la nostra forma d'actuar col·lectiva. Si trencàvem aquesta estructura de relacions, la nostra manera de ser canviaria (i es "normalitzaria") immediatament.

Fixem-nos que si utilitzem la visió essencialista de la psicologia catalana, la nostra mentalitat es converteix, almenys en la dimensió política, en una autèntica presó (en pensament i en obra). De fet, la majoria dels catalans encara la viuen o, més aviat, la pateixen d'aquesta manera. El mateix Vicens Vives devia intuir que la mentalitat catalana que havia dibuixat havia pres un caire inalterable i que, per tant, abocava a la desesperació més gran. Per això, advertia al final de la seva *Notícia* que calia "no arronsar les espatlles i dir: som així i sempre serem així. Això és un disbarat." I recomanava, en consonància amb la seva faceta més pragmàtica, "actuar sobre els reflexos psicològics mitjançant els nous mètodes d'educació i aculturació de masses" perquè, afegia, pecant d'un voluntarisme que fa venir un cert mareig a la llum de trenta-cinc anys de política democràtica, "molts dels aspectes a què hem al·ludit es resolen amb un sistema adequat d'ensenyament públic."

Tot i que la utilització d'un llenguatge orgànic per a parlar d'aquestes qüestions sociològiques em sembla poc apropiat, com a metàfora la idea pot ser útil per expressar el problema amb el que ens enfrontem: l'"ànima" catalana està malalta. Les seves deformitats i anormalitats no es resoldran educant els catalans, sinó suprimint d'arrel totes aquelles condicions que l'han emmalaltit i l'han fet prendre un caràcter bipolar, gairebé esquizofrènic. El mateix Vicens ho deixava anar a *Notícia de Catalunya* en una frase prou ambigua com per escapar la censura de l'època: el nostre caràcter havia de canviar en "unes circumstàncies més planeres" que havien de permetre'ns fer de Catalunya "un país modèlic, europeu i de bon passar."

L'estructura d'incentius de la mentalitat catalana

En definitiva, per entendre la mentalitat col·lectiva dels catalans cal descriure primer el marc d'incentius en què aquests desenvolupen la seva vida col·lectiva.⁵ I aquest marc inclou les següents característiques:

---

⁵ El concepte de "col·lectiu" és més ampli que "polític" – tot i que és difícil deslligar-los i tot i que la part política és fortament determinant de la part col·lectiva, és a dir, de les relacions entre particulars en esferes no pròpiament polítiques, com, per exemple, les relacions purament contractuals.

1. En primer lloc, Catalunya és un país amb consciència nacional, enquadrat, però, en un Estat aliè com a minoria permanent – és a dir, en un sistema institucional en què no pot vetar cap norma que contravingui els seus interessos més fonamentals.

2. En segon lloc, ha hagut d'actuar en un marc internacional extremadament desfavorable. Des d'un punt de vista econòmic, Catalunya ha viscut gairebé sempre en un context mundial proteccionista, de mercats fortament nacionals – de fet aquest sistema no va desaparèixer fins a la postguerra, primer de la mà dels Estats Units i després de la Unió Europea, i, en realitat, no es va consolidar fins a la integració d'Espanya a la UE l'any 1986. Des d'un punt de vista militar, els catalans han hagut de desenvolupar estratègies polítiques peninsulars en un continent marcat per un grau de conflictivitat extraordinari i a cavall de les onades d'integració i desintegració territorial que escombrat Europa en una i altra direcció: un procés generalitzat d'unificacions polítiques al segle dinou que va culminar amb la creació d'Alemanya i Itàlia (i que simplement accelerava processos que s'iniciaren al segle quinze); la destrucció dels imperials centrals al 1918-1919; la segona guerra mundial i d'una guerra freda imposant una situació de statu quo fronterer a tot el continent; i, finalment, l'ensorrament del sistema soviètic. Com ja vaig desenvolupar a *L'obertura catalana*, aquest ordre internacional eminentment proteccionista i l'estabilitat de les grans potències militars han obligat els catalans a buscar una solució política sobre la base d'una premissa major rotunda: l'estabilitat inalterable de l'Estat espanyol.⁶ Les unificacions del dinou van promoure la seva permanència com a factor de progrés.

El règim franquista va manipular la guerra freda per consolidar el control del país. Les grans fractures territorials de 1918-19, 1945 i 1990-91 van deixar Europa occidental intacta.

Atents solament a descriure l'amplíssima varietat de les solucions proposades des de Catalunya, des del provincialisme fins al federalisme i l'autonomisme, els nostres historiadors han decidit ignorar (voluntàriament o no) el seu mínim comú denominador: el fet que totes aquestes propostes buscaven l'acomodament dins l'Estat existent. La manca d'estudis realment comparats sobre el catalanisme i altres moviments nacionalistes ha tingut un segon efecte curiós i lamentable sobre la manera es descriu el catalanisme, com a estratègia política, i, de fet, el caràcter català, com a comportament vital, caracteritzant-los

---

⁶ *L'obertura catalana*, Barcelona, Idees, 2002.

tots dos com a essencialment pactistes (un pactisme que, a més, es retrotrau a pràctiques polítiques medievals). Contra el que se sol pensar, però, aquest tipus d'estratègies moderades o "pactistes" no van ser mai exclusives dels catalans (i determinades per la seva "cultura") sinó molt usuals entre tots els nacionalismes centreeuropeus de la *Belle Époque* (precisament per raons de l'estabilitat de fronteres i del sistema comercial a nivell internacional). Abans de 1914 a penes hi havia independentistes entre els nacionalistes txecs, per posar un exemple.

3. En tercer lloc, els catalans (individualment o, a voltes, col·lectivament) han actuat en un Estat ineficient i econòmicament endarrerit (almenys fins fa una generació). Tanmateix, tot i ser ineficient administrativament, l'Estat central ha comptat sempre amb prou recursos com per respondre amb una certa eficàcia (i duresa) tota contestació perifèrica. Això és evident quan un fa inventari dels bombardeigs de Barcelona des de 1840, els anys en estat d'excepció en què viu Catalunya o alguna de les seves províncies, etc.

4. En quart lloc, Catalunya ha tingut (i té) un pes demogràfic escàs en relació a Espanya. A mitjans del segle dinou Catalunya representava 1/9 de la població estatal. Ara fa 1/6 de la població de l'Estat aproximadament. En bona part per raons estrictament demogràfiques, els catalans no poden vetar cap proposta que lesioni els seus interessos. Per la mateixa raó, no han pogut liderar amb facilitat una coalició peninsular (com la que els liberals nord italians van organitzar al dinou) per imposar els seus criteris – solament l'han portat a terme en qüestions molt sectorials (com els aranzels) o en situacions en què els espanyols s'han dividit en dues meitats similars i fortament polaritzades (1917, 1931, potser 1993-96). Aquesta polarització ha permès als catalans actuar com a *king-maker* a Espanya, tot i que de manera molt transitòria. Fins i tot aquesta posició però, ha estat poc profitosa – sobretot perquè normalment s'ha produït en situacions de considerable risc polític per a Catalunya (almenys fins al darrer quart de segle vint). La grandària demogràfica té, alhora, un altre efecte: el país (i la seva economia) són prou grans perquè tot moviment polític autòcton sigui percebut com una amenaça.

5. En cinquè lloc, Catalunya opera en el context de ferides psicològiques profundes: la diferència lingüística reforça el ressentiment peninsular envers una 'regió' amb èxit econòmic. Sense la llengua potser el sentiment hauria estat d'admiració. Però la diferència cultural (molt treballada en el discurs públic pels polítics catalans, començant per Capmany i Prim, fins a fer-se insuportable per al veí peninsular) fa que el català no hagi estat vist com

superior-proper-i-simpàtic sinó com a superior-distant-i-antipàtic. Amb les rendes econòmiques pràcticament idèntiques avui en dia, la base objectiva d'aquestes tensions ha desaparegut. Però la psicologia i les percepcions van per darrera en el temps d'ajust.

6. En darrer lloc, Catalunya no ha comptat, fins fa gaire, amb institucions polítiques pròpies i això ha intensificat, com consideraré més endavant, els efectes que els altre elements que acabo d'esmentar han tingut sobre la mentalitat col·lectiva catalana.

Alguns trets de la mentalitat col·lectiva catalana

Amb aquestes consideracions inicials sobre l'àmbit o entorn político-institucional dels catalans, és possible ara considerar, tot i que no de manera exhaustiva, alguns dels eixos més significatius de la mentalitat del país.

1. La lògica del poder central i la tensió entre l'individualisme i el solidaritat.

Fins i tot en els estats més democràtics i transparents és impossible sostreure's a la lògica política que hi ha al darrere del poder – una lògica que s'acosta a l'estructura i dinàmica pròpies d'un joc (estratègic) de coordinació entre governants i governats i d'aquests darrers entre si mateixos.

En darrera instància, l'acumulació i exercici de poder, se sustenta en l'opinió que els governats tenen del seu governant (autoritari o democràtic). Sense el recolzament d'una part dels seus administrats, el governant no pot decidir ni manar amb una certa eficàcia. Ara bé, aquest recolzament (per part dels governats) no es produeix d'una manera automàtica. El governant mateix conrea activament el suport dels seus súbdits o governants: repartint càrrecs, creant opinió, estructurant el flux de beneficis cap a parts (o la totalitat) de la població i, en definitiva, construint una coalició d'aliat. En aquest context, la decisió d'oposar-se a l'autoritat o govern existents ha de tenir naturalment certs costos.

Fixem-nos que aquests costos són especialment alts per aquell individu que decideix, per separat i sense comptar amb el suport d'altres persones en la seva mateixa posició, oposar-se al govern o autoritat existent. L'oposició d'una sola persona aïllada combina una

probabilitat mínima d'èxit amb la pèrdua de tota mena de beneficis (que es rebien des del governant). Per la mateixa raó, a mesura que més individus es coordinen per a qüestionar el govern, la probabilitat d'èxit de la seva acció augmenta i, per tant, els costos finals de l'acció d'oposició no solament desapareixen sinó que poden arribar a convertir-se en guanys (un cop l'opositor passa ara a governar). De fet, en una situació en què la immensa majoria opta per sostenir l'oposició, recolzar el govern existent passa a ser una estratègia irracional. En resum, la clau de volta de la relació entre govern i governats o entre poder i administrats és, per tant, la dinàmica de coordinació d'aquests: qui es coordinarà amb qui i, en definitiva, sota quines circumstàncies cada individu optarà per adaptar-se al règim existent (fins i tot quan no rep cap benefici important) o decidirà aliar-se amb un moviment més ampli per canviar les relacions de poder existents.

La intensitat d'aquest dilema entre una estratègia individualista i una resposta col·lectiva varia segons les institucions polítiques del moment. En les dictadures, on hi ha una forta opacitat informativa i on els costos d'oposició són molt elevats, el governant pot fàcilment cooptar parts claus de la població i aquesta, al seu torn, difícilment es pot coordinar per trencar el monopoli de poder existent. En les democràcies hi ha mecanismes de control que fan possible diluir (amb més rapidesa) aquest sistema de cooptació inherent a l'exercici del poder. Amb independència d'aquestes diferències però, a totes les estructures jerarquitzaes cada individu, sabent (o simplement creient) que la persona amb autoritat compta amb més suport o recursos que la resta, es troba davant d'un menú de possibilitats: des de simplement adaptar-se individualment al governant i, per tant, pledejar favors amb ell amb independència del que facin els altres; fins a coordinar-se amb la resta d'administrats per forçar un canvi de la persona o política del governant.⁷

Aquest problema, propi d'un sistema jerarquitzat, es reproduïx en les relacions entre Espanya i Catalunya. L'Estat, d'una manera lògica i inevitable, exerceix els seu poder verticalment, jerarquitzadament. L'individu pot escollir entre adaptació o oposició – i l'oposició, si no vol caure en un heroisme infèril, exigeix coordinació. En països més

---

⁷ Sobre el poder com a joc de coordinació, vegeu Thomas Schelling, *The Strategy of Conflict*, 1960; Timur Kuran, "Now Out of Never: The Element of Surprise in the East European Revolution of 1989 (in Liberalization and Democratization in the Soviet Union and Eastern Europe)," *World Politics* 44 (October 1989): 7-48; i Carles Boix, *Elements of Politics*, Part 1, manuscrit no publicat, Princeton University.

‘estructurats’, com ara França, l’acció estatal no es posa mai en qüestió. El grau en què l’individu simplement s’adapta a l’autoritat o reacciona coordinant-se col·lectivament varia simplement en funció del règim polític – amb la primera estratègia dominant sota la monarquia o sota la França de Vichy i la segona sovintejant durant les èpoques republicanes.

A l’Estat espanyol aquesta tensió també existeix. Però, al problema territorial o nacional hi afegeix una dinàmica similar, en aquest cas entre Estat central i poblacions perifèriques.

El catalanisme és, per definició, un moviment d’oposició: pretén reestructurar la relació, és a dir, vol canviar la jerarquia per, potser, establir-ne una de diferent o per, com a mínim, multiplicar els pols de poder. Tanmateix, per poder reestructurar aquesta relació territorial necessita que hi hagi un procés de coordinació de la població davant de l’autoritat central. Establir i mantenir aquesta coordinació és, però, difícil: cada individu (cada català) té una forta temptació a desviar-se d’un moviment de coordinació col·lectiva si pot assegurar guanys individuals relacionant-se per separat i directament amb el poder central.

En altres paraules, el poder central és, per la seva posició privilegiada al centre d’una xarxa de relacions, pel control dels recursos públics, i pel monopoli de la força, molt atractiu. Tothom, entre els administrats (llegiu catalans), té interessos particulars que prefereix no perdre. Quan el catalanisme pren una volada molt forta (un fet més aviat infreqüent), és possible sacrificar-los (en el ben entès que la victòria catalanista produirà rèdits encara majors). No obstant, quan no hi ha coordinació i/o quan l’èxit polític és implausible, és preferible seguir una estratègia fortament individualista, això que a Catalunya coneixem per fer la viu-viu. I és que tothom, des de l’opositor a judicatura o a càtedra fins al conseller d’administració d’una empresa amb seu social a Madrid passant pels venedors de coixinets de rodament o de pinsos, pot sortir-ne greument perjudicat si fa declaracions massa transparents o si abraça una estratègia massa frontal. En una paraula, vivint a la perifèria del poder com a minoria permanent obliga a ajustar discurs i accions per no perdre favors, aliats o compradors.

A Catalunya gairebé ningú es troba en una posició de completa independència personal – expressar opinions massa contundents generava, almenys fins no fa gaire, més maldecaps que altra cosa. A Catalunya tothom sent el gall cantar cada matí – no com a Jerusalem, on només el van sentir de manera conscient i dolorosa a l’albada del Divendres de

Passió. Ser català és viure aquesta tensió entre expressar-se contra l'Estat i fer-ho sense molestar gaire. (Molts espanyols, que tenen una posició superior en la jerarquia política o l'han tinguda, ho saben i interpreten aquesta cosa que defineixen com a “doble” com un tret propi d'un poble amb poca força.)

És aquesta dependència que ha fet que Catalunya hagi produït poquíssims independentistes. El separatista ha estat històricament un home estrany, floreasc, típicament un llibreter o potser un poeta. La majoria dels catalans separatistes viuen o apareixen, una mica com els bolets, a l'estranger. Cal subratllar una cosa: no viuen a l'estranger perquè l'aspiració a la independència els va obligar a marxar; sinó que professen una fe separatista precisament perquè s'han deslligat de les complicitats que produeix viure a l'interior. En una carta a Ferran Cuito l'1 de gener de 1951, Eugeni Xammar escriu: “Vaig sopar un vespre a can Vidal i Guardiola (...) En Vidal, que és, o serà un dia d'aquests, ciutadà nord-americà (no vol que se'n parli massa per ara), molt simpàtic, cordial i liberal. Com tot català digne d'aquest nom que viu a Nova York en Vidal és separatista i, recordant els temps de la nostra quasi adolescència, quan ell era pobre noi de la Lliga i jo jove leader de l'Unió Catalanista, em va dir generosament: tu tenies raó i jo tocava el *violon* (el lèxic de Vidal, com el de Fabra, és ple de castellanismes). Jo li vaig contestar que qui tenia raó (ara) era ell i amb aquest motiu vam demanar a la serventa que tornés a fer passar un Bordeus bastant acceptable.”⁸

Tot això explica perquè Catalunya ha experimentat aquests dos extrems, l'individualisme més realista i la solidaritat més intensa i florida, amb tanta intensitat (i amb gran sorpresa dels mateixos protagonistes, que no entenen quins són els incentius polítics que els sotmeten a aquesta dinàmica política tan peculiar). A voltes, els catalans forgen grans moviments col·lectius i solidaritats teòricament imbatibles. Molt més sovint, el país és la suma d'àmplies capes poblacionals poc travades, vivint el dia a dia, amb una gran discreció. Cal no identificar aquest individualisme amb una suposada mort del catalanisme i la catalanitat. El que passa és que, en èpoques individualistes, el catalanisme adopta un to d'afer privat, de resistència sobretot lingüística i sobretot familiar i, com a molt, d'activisme cultural.

---

⁸ Citat a Joaquim Torra, *Periodisme? Permetin! La vida i els articles d'Eugeni Xammar*. Editorial Símbol, Sant Cugat del Vallès, 2008.

També és cert que en casos extrems, el deixar-se anar és total i el català arriba a viure sota aquell slogan, recordat per Gaziol en algun dels seus assaigs, de l' "Afarta'm i digue'm moro!".

Amb un Estat i una economia més forts, com és el cas de França, la manca d'institucions pròpies i de moviments coordinats d'oposició acaben duent a la dissolució de la 'regió' com a idea col·lectiva. Que això no hagi passat a Catalunya deu reflectir la feblesa i la falta d'atractiu de l'aparell estatal espanyol al segle dinou i primera meitat del vint. De tota manera, cal no exagerar la capacitat de resistència dels catalans, els quals sovint es vanten de si mateixos i del seu heroisme amb un optimisme de platja i sol una mica carregós. (En tot cas, diguem de passada que el fracàs espanyol accentua el sentiment de ferida psicològica que habita entre molts (potser no tots) els espanyols i fa encara més difícil la resolució d'aquest conflicte secular.)

La divisió que genera (i conrea) l'existència d'un poder forà va més enllà de les actituds que pugui concitar entre els catalans la seva relació amb l'Estat i la política espanyola. Ben al contrari, té efectes igualment perversos sobre les relacions estrictament horitzontals entre catalans, fins i tot quan es produeixen en contextos en què els catalans no competeixen directament per favors o acords amb l'Estat central. Primer, si hi ha sempre la possibilitat de competir separadament pels favors del governant no és fàcil confiar en l'altre. Segon, aquesta manca de confiança tendeix a traslladar-se, per pura osmosi, a moltes altres dimensions de les interaccions socials. Finalment, aquesta competència s'accentua quan els béns a repartir són necessàriament escassos (i ho són en la mesura en què el país no els pot produir o en rep menys dels que li tocarien si desenvolupés una estratègia coordinada o col·lectiva.)

El problema de l' "individualisme" català és notori i ben conegut en l'àmbit polític. La negociació de l'Estatut de Sau ja va mostrar clarament el grau de divisions que afecten la classe política catalana – tot i que una bona part es poden atribuir a diferències d'objectius finals i no a qüestions merament estratègiques. En la negociació a Madrid del nou Estatut de 2005, amb un text ja pactat i amb preferències en principi homogènies entre tots els partits que el van votar, les divisions que es van produir van tenir una arrel estrictament estratègica.

Els protagonistes de la negociació de la tardor i hivern d'aquell any s'hi refereixen amb un gran agror: els uns acusen els altres de vendre's per un plat de lleties; els altres

contesten que els uns haurien fet el mateix o que ho haurien fet pitjor. Tant se val això ara mateix.⁹ Totes les bandes van caure en el parany que sol afectar sistemàticament una llarga història de moviments i divisions entrelligades amb el joc de coordinació amb el poder central – perquè, per descomptat, les divisions i tensions entre catalans en les seves relacions polítiques no es limiten al camp de les negociacions estatutàries.

Aquesta trista realitat no es circumscriu, però, a la dimensió política. La mateixa tendència a la divisió i al conflicte apareix en altres camps de la vida social i econòmica. La jerarquització de relacions respecte a un centre forà intensifica els comportaments patològics, a vegades tocats d'una certa misèria, dels subordinats entre si mateixos. Naturalment, el cas català no té res a veure amb el quadre de comportaments típic de les autèntiques perifèries polítiques, econòmiques i culturals, com ara Galícia o Sicília, on el “familisme amoral” (el terme inventat per Banfield per caracteritzar una societat que posa l'interès de la família més propera per sobre de qualsevol altra cosa) ho amara tot. Catalunya encara compta amb prou recursos econòmics i humans interns per compensar (en part) les mancances d'Estat propi i, per tant, la possibilitat d'oferir mecanismes i alternatives que protegeixen l'individu d'haver de competir amb iguals per obtenir els favors de l'amo central (o dels seus masovers regionals).

Ara bé, la combinació de misèria política i “abundància” econòmica té, per altra banda, un efecte relativament deformatador i grotesc sobre els catalans – un efecte molt visible i alhora xocant per als estrangers (hi incloc els espanyols) que ens observen. El català apareix com, i potser és, un home arrogant i servil alhora. El català és arrogant en virtut de l'èxit econòmic dels darrers anys, de la relativa eclosió cultural del noucentisme i de la tan vantada proximitat geogràfica (i mental) de Catalunya a Europa.

El català és arrogant perquè ha creat un entrellat de relacions socials i econòmiques que el fan més lliure que altres societats peninsulars en què tot depèn (o depenia) de l'Estat.¹⁰ En el tracte quotidià sembla sovint que el català ho sàpiga tot. Vist per un xarnego o un

---

⁹ De fet, totes les parts tenen raó. Al capdavall el problema és un altre: una reforma estatutària necessita un govern de concentració o almenys un president de la Generalitat disposat a disciplinar totes les parts interessades.

¹⁰ Altra cosa és que, per ser un país tan petit en població, moltes d'aquestes xarxes siguin més aviat tancades i clientelars – luny del caràcter obert que tendeix a dominar a les economies de mercat de gran escala.

metec, el català presenta un toc de suficiència i seguretat que, en la seva forma més exacerbada, un només troba entre parisencs de soca-rel. I tanmateix, hi ha una estranya servilitat entre nosaltres. El català guaita amb un gran detall les relacions de poders, es reserva les seves opinions fins al final (potser perquè quan les expressa ho acaba fent amb una radicalitat que aliena a tothom) i camina amb peus de plom en totes les maniobres político-econòmiques. Aquesta “servilitat” afecta fins i tot la capacitat de destriar entre bo i dolent. El català s’estima més que sigui el món exterior (no l’espanyol sinó l’europeu) qui consagri els guanyadors i assenyali els perdedors. A vegades sospito que el català és (superficialment) cosmopolita perquè el món exterior li dóna la mesura de coses sobre les que no sap o no vol construir una opinió pròpia.

(Cal evitar llegir aquests paràgrafs com una comparació entre catalans individualistes i conflictius i espanyols disciplinats i cooperatius. El nivell de conflicte i divisió latents a Espanya és extraordinari. Simplement, a Espanya hi ha una autoritat central i indiscutible que imposa ordre. En aquells moments, però, en què aquesta autoritat s’ensorra, el país tendeix a convertir-se en un infern absolut.)

2. Seny i rauxa.

Tothom caracteritza els catalans amb una paraula famosa i intraduïble: el seny. Tot i que el mot té diverses accepcions, s’entén generalment com a ‘art de viure prudentment’.¹¹ És difícil creure, però, que els catalans tinguin una major inclinació cap al desenvolupament d’accions o formes de vida racionals que altres pobles o grups humans.

L’ús de comportaments racionals, és a dir, l’aplicació dels mitjans que es consideren més apropiats per assolir els objectius més cobejats, és un tret universal, i amb forta capacitat explicativa, de la conducta humana.¹² Per tant, la racionalitat o prudència dels catalans, el seny de la gent del país, només pot tenir un significat diferent respecte a la ‘racionalitat’ d’altres països o cultures en dos sentits: o bé pels objectius al que s’aplica (per exemple, un cert sentit comercial o una valoració del treball per sobre d’altres consideracions com l’honor, la vida espiritual o la gesta militar) o per l’entorn (humà i polític) en què s’exerceix quotidianament.

---

¹¹ Joan Coromines, *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, vol. VII, pàg. 808.

¹² Jon Elster, *Explaining Technical Change*, New York, 1983.

Amb la modernització d'Espanya i el progressiu declivi de valors medievals, quan ara fem referència al nostre seny (en la seva vessant compartida o col·lectiva), no ens referim al plus de racionalitat que els catalans tenen pel fet de ser catalans, sinó que denotem l'existència de totes aquelles restriccions (polítiques o institucionals) que ens han obligat a desplegar la nostra activitat col·lectiva de manera particularment prudent, és a dir, de manera que és puguin maximitzar les possibilitats de tenir èxit polític i de minimitzar els riscos d'una acció política particularista dins l'Estat. En altres paraules, com que Catalunya té poc capital polític (tant per la seva grandària en relació a l'Estat com per les condicions sistèmiques o internacionals en què ha de moure's), els catalans s'han vist sempre forçats a confegir solucions 'assenyades', solucions que no traspalsin excessivament les coses de l'Estat.

El seny (aquesta racionalitat desplegada en una pell de brau amargant) ha consistit a adequar-se a cada moment històric en diversos sentits. En primer lloc, sacrificant d'entrada les exigències catalanes dirigides al govern central. Els programes catalanistes sempre (o gairebé sempre) han estat moderats o prudents. Els catalans estem acostumats a censurar per voluntat pròpia el memorial de greuges fet públic. Aquesta moderació ha variat amb la correlació de forces peninsular. Les conjuntures crítiques en què l'Estat ha estat feble han enfortit el catalanisme polític. Però, en general, aquesta correlació no ha canviat mai substancialment. I tampoc s'ha perllongat gaire.

(La moderació pròpia de les demandes catalanes inclou un element, poc examinat però important, d'internalització de les possibilitats del catalanisme: ningú demana allò que és inaccessible perquè fer-ho portaria a patir, excepte en els caràcters excepcionalment forts, un atac de feridura.)

A més d'imposar-se barreres a si mateixos (a vegades directament justificades per la força de la majoria, altres apel·lant al bé de l'estabilitat del conjunt de l'Estat), el 'seny' català ha implicat dues coses més. En primer lloc, s'ha concretat en la recerca d'aliats peninsulars mitjançant pactes específics i intercanvis constants. Aquesta pràctica és una constant històrica: des de l'obtenció d'aranzels a canvi de sostenir l'Estat impositivament fins al suport estatal al projecte olímpic a canvi d'un programa d'infraestructures esbiaixat cap a les àrees més endarrerides de l'Estat.

En segon lloc, el catalanisme ha intentat sempre generar un discurs polític en el que les demandes catalanistes apareguin com a part d'una estratègia més àmplia que, sempre

s'insisteix, beneficiarà el conjunt de l'Estat espanyol. El catalanisme de la Lliga o del PSC es va vendre com a part d'un projecte de modernització política peninsular. El nacionalisme més recent ha intentat utilitzar el concepte d'uropeïtzació i d'estabilitat per fer el mateix. Últimament, i com que al catalanisme intervencionista se li ha acabat tota la poca credibilitat que tenia, hi ha un cert catalanisme periodístic que abraça la idea de l'Espanya en xarxa com la forma de convèncer a l'Estat que invertir a Catalunya no va en contra dels interessos de l'Estat ni de les clienteles electorals del govern de torn.

Com que el projecte catalanista és, fet i fet, i en totes les seves variants, un projecte particularista, aquesta estratègia discursiva ha acabat tenint, com no podia ser altrament, molt poca fortuna a Espanya. Polítics i votants espanyols han intuït immediatament la inconsistència lògica d'un projecte que vol separar una part i incidir en el tot. Alcalà Zamora ja li ho etzibar, amb la crueltat esplèndida de la veritat, a Cambó en la discussió del projecte d'autonomia de desembre de 1918: "Autonomía y hegemonía son dos cosas absolutamente incompatibles ... No se puede ser a la vez Bolívar en Cataluña y Bismarck en España".¹³ El mateix explica el fracàs rotund de l'operació reformista de 1986 fora de Catalunya.

És evident que la migradesa, en resultats, de l'anar tirant del seny (amb la seva darrera versió de peix al cove) ha de produir, de tant en tant, una exasperació frenètica i incontrolada. El problema no és solament que el seny, com a pràctica política, hagi donat resultats amb comptagotes. El problema és que ni tan sols una política prudent sembla haver produït gaire efectes positius duradors per al país. Mirant la història de Catalunya dels darrers cent cinquanta anys (des que es van començar a fer servir, encara que amb discontinuïtat, mecanismes electorals mínimament transparents), la política catalanista (provincialista, regionalista, federalista o nacionalista) recorda Sísif, sempre pujant una pedra que torna a rodolar cap avall abans d'arribar el cim desitjat.

Les frustracions de la prudència atien la rauxa, el pol oposat del seny segons els nostres autors de fa cinquanta anys. La rauxa pren formes estrambòtiques, que van des de les bullangues del segle dinou a les casseroles neuròtiques que es van fer amb ocasió de la guerra d'Iraq. I, molt sovint, va acompanyada d'estirabots en forma de bigoti dalinià que fan aquesta rauxa encara més incomprendible per al públic espanyol i, de fet, per a una part del mateix públic català.

---

¹³ Jesús Pabón. Cambó. Editorial Alpha, Barcelona. (Edició de 1999). Pàg. 593.

Com que la rauxa ha tingut resultats clarament nefastos per al país (cada flamarada domèstica ha generat una resposta espanyola que ens ha fet reculat uns quants graons més en l'escala cap a una més gran llibertat), no és gens estrany que els nostres pensadors dels anys cinquanta aconsellessin paciència i seny. La seva influència va ser decisiva en la praxi política de la generació de la transició democràtica. La pràctica del peix al cove va prevaldre (conformat, també cal dir-ho, per la nova estructura demogràfica del país) en el gran cicle polític que va començar l'any 1977 i va concloure vint-i-cinc anys després, entre una nova explosió separatista i la sortida de CiU del govern autonòmic.

3. Privacitat i tant se me'n fotisme.

La incapacitat de refer l'ordre de les coses públiques mena els catalans a sublimar els seus fracassos en el conreu de l'esfera de les coses privades. El gir cap al món privat no és dolent en si mateix. Ben al contrari. L'Estat i els polítics no han fet mai gaire coses importants, és a dir, aquelles coses que tenen el punt de gosadia necessari per desafiar el decandiment natural de la vida humana. Tanmateix, com que les grans empreses culturals i fins i tot econòmiques necessiten d'un cert espai públic favorable (cosa que cal no confondre amb l'existència de subvencions), el "privatisme" català té volada curta (excepte en l'àmbit de les arts, sobretot plàstiques). La metàfora del català privat és el bonsai. Bonic però mínim.

El "privatisme" del català adopta formes diferents en funció de les pulsions internes que predominen en cadascú de nosaltres. Els catalans de mena epicúria aboquen les seves passions al món gastronomia: repassant restaurants, tastant vins, meditant, amb una mica de defici, sobre la immensa varietat d'herbes, vegetals i crustacis que produeix el país. Els xefs nacionals hi responen com cal en una economia de mercat: uns oferint productes frescos "comme il faut", sense condiments; altres criticant la nul·la imaginació dels primers i proposant escumes dalinianes d'albergínies i ostres deconstruïdes dansant en oli d'oliva vaporitzat; tots combinant colors i formes infinites en recipients cubistes. A Catalunya jo he pres expressos notables en una tassa d'una base torta (fent un angle de quaranta-cinc graus). La inclinació gastronòmica dels catalans és molt semblant a la dels francesos però porta un plus metafísic que la fa diferent. Els francesos connecten amb la terra a través del menjar. Els bon àpats són la concessió republicana a la part pairal, monàrquica, conservadora del francès.

Un bon menú és una fi en si mateixa. Per als catalans un dinar de gran nivell és una experiència sensorial que permet reafirmar-los en la convicció de què, malgrat tot, val la pena continuar vivint en un país com el nostre.

Els catalans de mena estoica orienten, en canvi, la seva acció cap al paisatge. La seva passió és fer cims o orsar, amb les veles tenses, en el Mediterrani.

Com la gastronomia, la terra els consola dels fracassos públics i, com el menjar amb els epicuris, els assegura que aquest racó de món compensa tantes batalles perdudes. Com que el paisatge és també un producte humà, la passió per trepitjar país es converteix, a voltes, en passió per construir país. Per això els nostres arquitectes i artistes fan sagrades famílies que semblen una gran ceràmica vitrificada; aixequen escultures i edificis fàl·lics; i celebren el seu rol com a sacerdots del territori nacional. En tot cas, el territori tothom l'imagina com un bonsai: bonic i mínim.

El gir interior del català també té, per suposat, una dimensió més amarga: la del “tant se me’n fotisme” planià, un deixar-se anar que és més general a casa nostra del que volem reconèixer (i que és més profund, i interessant, que la típica insatisfacció que mesuren els baròmetres d’opinió). El tant se me’n fotista català és l’equivalent al cínic grec. Afegim que, com l’epicureisme i l’estoïcisme, el cinisme filosòfic es va inventar en el món hel·lenístic, quan les antigues polis gregues havien perdut la seva autonomia clàssica. Política i caràcter han estat i seran sempre indestriables.

4. Mitja pàtria o una pàtria sencera? La temptació orsiana.¹⁴

Després d’exercir de líder intel·lectual del catalanisme durant una dècada llarga, cap a l’any 1920 Eugeni d’Ors va abandonar Barcelona i la defensa de l’autonomia catalana en resposta a un seguit de picabaralles de poca volada, com correspon a l’autonomia esquifida que sempre li ha tocat al país, amb Puig i Cadafalch i bona part dels dirigents polítics i culturals del moment. La trajectòria de Xènius, que finalment el va portar a fer de “Jefe Nacional de Bellas Artes” de la Junta de Burgos, ha tornat a aixecar el cap en els últims anys entre alguns d’aquells intel·lectuals que, com d’Ors, havien fet d’un cert catalanisme (el “no nacionalista” que dirien ells) el vehicle d’una renovada visió de la Catalunya-ciutat (ara passada pel dubtós *aggiornamento* del 68).

---

¹⁴ Parts d’aquesta subsecció provenen de l’article “Orsians” publicat a l’*Avui*, 9 de juny de 2009.

I és que l'orsianisme, aquest adéu desairat a la pàtria d'origen, no és, en cap de les seves varietats, boadellistes o d'altres menes, un producte casual o arbitrari sinó simptomàtic de la mena de país que som.

L'èxit de l'empresari es quantifica en diners. La vàlua del futbolista es compta en gols. Tot això és objectiu i mesurable. Per contra, l'intel·lectual i l'artista viuen, directament, del reconeixement públic, una cosa, per definició, subjectiva, etèria i volàtil. Abans del XIX, art, pensament i nació anaven deslligats. Els pintors i músics amb aspiracions voltaven per Europa buscant el favor d'un petitíssim estrat de mecenes, fet dels papes, prínceps i ducs de l'època. Tanmateix, amb l'emergència de la premsa i la consolidació de la nació moderna a partir de 1800, el públic va canviar, en nombre i en interessos. El creador d'idees va passar a dirigir-se a una gran massa de lectors i consumidors. I s'hi dirigí com a educador, com a home-que-pren-partit, com a, en definitiva, veu que havia d'expressar i articular la nació -- congregada a les tertúlies, lectora de diaris, crítica amb les noves exposicions impressionistes, empipada amb la darrera plaça dura de l'ajuntament de torn.

Ara bé, articular la nació obliga a afirmar la pròpia superioritat en intel·ligència. Fent servir el plural majestàtic, Ors ho va glossar sense gaire embuts: "Voldríem parlar com Demòstenes, escriure com Bocaccio, pintar com Leonardo, saber el que Leibniz sabia, tenir com Napoleó un vast imperi ... Voldríem ser Goethe". L'intel·lectual no solament demana l'atenció del públic. N'exigeix lleialtat. L'intel·lectual construeix un programa per fer-lo complir. Luter va clavar les seves tesis a la porta de l'església de Wittenberg per cridar els fidels de bona voluntat a l'acció. Les glosses orsianes mai van ser un pur divertiment estètic -- fins i tot quan anaven disfressades de l'humor que es fa servir per dissimular la imperiosa necessitat de reconeixement públic de l'autor.

Naturalment, la pretensió de dirigir el públic lector genera tota mena de fums grotescos. I quan el fracàs arriba, i sempre arriba, tard o d'hora, els efectes psicològics són terribles. La falta de reconeixement se sent com un esdeveniment humiliant.

La vanitat de l'esteta i director de la nació punxa com un globus. La progressiva pèrdua del favor del públic es viu com una traïció, feta de noms concrets (els crítics, és a dir, aquells que es van quedar a les portes de ser intel·lectuals), que han conspirat per destruir l'individu que havia provocat la seva enveja. (Subratllem aquí que aquesta possibilitat no solament afecta a artistes i intel·lectuals sinó, també, a polítics notoris, que interpreten el seu

fracàs o derrota com una forma implícita d'ostracisme, que, finalment, decideixen adoptar de mutu propi.)

Tot aquest procés que porta del bufament més gran al ressentiment més amarg no és sorprenent. El món sencer en va ple. Però a Catalunya pren un punt originalíssim, molt peculiar.

En un país normal, sobirà, estatalitzat, la temptació de negar la pròpia nació o d'identificar-la amb un món ridícul i banal ni tan sols passa pel cap de l'artista més pagat de si mateix. Un exemple trivial: les amenaces de Meryl Streep d'abandonar els Estats Units si guanyava McCain van merèixer la riota generalitzada del públic americà. Un cas de més pes: l'intel·lectual alemany, afeixugat per l'Holocaust, no nega per això la seva identitat sinó que simplement la reconstrueix fent servir el vaguíssim concepte del patriotisme constitucional. En canvi, quan el país està a mig fer, quan la nació lectora és solament una part de la comunitat nacional, com és el cas de Catalunya, l'artista té la via fàcil de qüestionar la identitat mateixa d'aquell públic que decideix girar-li l'esquena per motius potser purament estètics o pel mer esgotament que provoca la seves constants facècies vanitoses i puerils. Ara bé, fins a cert punt, l'artista no és responsable de la seva resposta: els intel·lectuals i creadors no podran escapar mai del pecat consubstancial al seu *métier*: la vanitat. I és que el problema de l'orsianisme té (com totes les altres patologies que he examinat) unes arrels més fondes: deriva d'un país en una situació de dependència política que necessàriament eleva la vanitat derrotada a categoria de política general.

=====

Barcelona, 22 de juny de 2009